

پیشگیری وضعی از جرایم جنسی^۱

احمد رضا توحیدی^۲

دنیا فضلی^۳

چکیده

گسترش جرایم جنسی عواقب ناگواری چون از بین رفتن احساس امنیت، سستی بنیان خانواده، جریحه دار شدن احساسات عمومی، شیوع بی‌قانونی در جامعه و حتی سایر جرایم غیرجنسی را به دنبال خواهد داشت. راهکارهای حذف پیشگیرانه غیرکیفری که به تبع شناخت عوامل اصلی مؤثر بر وقوع جرایم امکان‌پذیر است، در این مقاله مورد توجه قرار گرفته است. در پیشگیری غیرکیفری یا وضعی بر وضعیت و موقعیت، زمان و مکان وقوع جرم تأکید دارد. به گونه‌ای که ارتکاب جرم برای بزه‌کار سخت گردد، یا فرصت ارتکاب جرم از وی گرفته شود یا خطر شناسایی و دستگیری وی افزایش یابد. این مقاله نشان می‌دهد که اهمیت راهکارهای پیشگیری وضعی از جرایم جنسی از طریق خانواده و رسانه‌ها از نظر تأثیرگذاری کمتر از راهکارهای نظارتی و کنترل رسمی، یعنی از طریق دولت و پلیس نیست. تحکیم بنیان خانواده، نظارت و مراقبت والدین بر معاشرت فرزندان و استفاده آنان از وسایل ارتباط جمعی، مراقبت بر حفظ حجاب و عفاف در خانواده و اجتماع، اطلاع رسانی و آموزش رسانه‌ها از مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از جرائم جنسی هستند که اجرای آن‌ها در کاهش آمار جرایم جنسی تأثیر بسزایی دارد.

واژگان کلیدی

جرایم جنسی، پیشگیری جرایم جنسی، روسپی‌گری، روش‌های کاستن از جرایم جنسی،

پیشگیری وضعی جرایم

۱- تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۱۰؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۸/۱۰

tohidi2004@yahoo.com

۲- استادیار گروه حقوق عمومی و بین‌الملل دانشگاه قم (نویسنده مسئول)

۳- کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (ساوه)

fazldonya@yahoo.com

مقدمه

جرایم جنسی از کهن‌ترین و با سابقه‌ترین انحراف‌های بشری است که ردپای آن را می‌توان در طول تاریخ مشاهده کرد. تا اوایل قرن بیستم، به انگیزه‌ها و تمایلات جنسی افراد بشر و مسایل مرتبط با آن، آن گونه که از نظر روان‌شناسی در خور اهمیت است، توجهی نمی‌شد. در اوایل قرن حاضر بود که فروید بنیانگذار مکتب روانکاوی با ارائه نظریات خود در مورد پدیده‌های جنسی و نقش آن در سلوک و رفتار انسان محافل پزشکی و علمی دنیا را به خود آورد و انسان را متوجه واقعیات جدیدی درباره امور جنسی کرد که تا آن زمان نسبت به آن بی‌اطلاع مانده بودند (پازند، ستوده و میرزایی، ۱۳۷۶، ص ۱۸۵).

جرایم جنسی در مفهوم عام خود، شامل هر نوع رفتار جنسی است که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد. جرایم جنسی بعد از قتل و ضرب و جرح از مهم‌ترین جرایم در جهان به شمار می‌روند که بزه‌دیده و جامعه را به شدت متأثر می‌سازد. در ایران نیز این جرایم به دلیل احکام شرعی و اسلامی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حکومت اسلامی ایران به هیچ روی وقوع و گسترش چنین جرایمی را بر نمی‌تابد. به همین دلیل به‌کارگیری شیوه‌های مختلف پیشگیری و کاهش این جرایم نیز مانند جرایم دیگر همواره مورد نظر حقوق‌دانان و اهل فن قرار گرفته است. افزایش ارتکاب جرایم جنسی در ایران، لزوم اهتمام بیشتر برای بررسی راهکارهای پیشگیری و کاهش این جرایم را نشان می‌دهد. چرا که گسترش جرایم جنسی عواقب ناگواری چون از بین رفتن احساس امنیت، سستی بنیان خانواده، جریحه‌دار شدن احساسات عمومی، شیوع بی‌قانونی در جامعه را به دنبال خواهد داشت. بدین ترتیب لازم است که عوامل مؤثر بر وقوع این جرایم شناسایی شده و در مسیر حذف آن عوامل اقدام گردد. در شرع مقدس اسلام، این جرایم با نام روابط جنسی نامشروع، مشمول مجازات حد (مجازات‌هایی که از سوی خدا تعیین و در دین اسلام هم مشخص شده است) و مجازات تعزیر (مجازات‌هایی که تعیین آن به اختیار حاکم گذاشته شده است) می‌گردد.

جرایم جنسی خود منشأ بروز بسیاری از جرایم‌اند. روان‌کاوان مکتب فروید معتقدند که جرایم غیرجنسی در بسیاری از موارد از انگیزه‌ها و اهداف پنهانی جنسی افراد شروع می‌شوند. هرچند سایر دانشمندان تا این حد معتقد به تأثیر عوامل جنسی در بروز جرایم

غیرجنسی نیستند، اما آن‌ها نیز در نحوه استدلال خود به طور ضمنی تاثیر کلی انگیزه‌های جنسی را در وقوع جرایم غیر جنسی تصدیق کرده‌اند (محمدی جورکویه، ۱۳۹۰، ص ۳۴).

نقطه آغاز حرکت در جرم‌شناسی شناخت عوامل مؤثر در بروز جرم است تا بر اساس آن بتوان روش‌های پیشگیری از وقوع جرم و راهکارهای اصلاح مجرمان را ارائه نمود. مفهوم مضیق پیشگیری تنها اقدامات غیرقهرآمیز را شامل می‌شود در صورتی که معنای موسع پیشگیری، اقدامات قهرآمیز و همچنین اقدامات غیرقهرآمیز را دربرمی‌گیرد. پیشگیری غیرقهرآمیز به دو بخش پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی تقسیم می‌گردد. در پیشگیری اجتماعی علل و عوامل جرم‌زا اعم از اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، وراثتی مورد بررسی قرار می‌گیرد و هدف جلوگیری از بروز فکر و تصمیم مجرمانه در ذهن افراد است (میرخلیلی، ۱۳۸۸، ص ۳۵). اما پیشگیری وضعی عبارت است از اقدام به محدود کردن فرصت‌های ارتکاب جرم یا مشکل تر کردن تحقق این فرصت‌ها برای مجرمان بالقوه» (پیکا، ۱۳۷۶، ص ۴۲).

از میان انواع روش‌های پیشگیری از جرم، آنچه در پژوهش حاضر مورد توجه است «پیشگیری وضعی» است. در واقع «پیشگیری وضعی از جرم» را اقدامات قابل سنجش و ارزیابی مقابله با جرم دانسته‌اند. این اقدامات، معطوف به اشکال خاص از جرایم بوده و از طریق اعمال مدیریت یا مداخله در محیط بلا واسطه به شیوه‌های پایدار و سیستماتیک منجر به کاهش فرصت‌های جرم و افزایش خطرات ارتکاب جرم که همواره مد نظر تعداد بی‌شماری از مجرمان بوده است، می‌گردد. توجه به «پیشگیری وضعی»، تأثیر غیرقابل انکاری در کاهش جرم به طور عام و کاهش جرایم جنسی به طور خاص خواهد داشت.

پیشگیری وضعی قصد دارد تا از طریق دشوار یا ناممکن نمودن ارتکاب جرم و جلوگیری از پیدایش و تشدید انگیزه مجرمانه از بروز جرم توسط شخص مصمم به ارتکاب بزه جلوگیری نماید. راهکارهای پیشگیری وضعی در سال ۱۹۹۳م توسط کلارک در سه دسته که شامل ۱۲ راهکار برای پیشگیری از انواع جرایم خیابانی و غارت‌گری بود به شرح ذیل ارائه گردید:

الف - افزایش اقدامات لازم برای ارتکاب جرم: هدف این دسته از تدابیر تحت تأثیر قراردادن میزان تلاش‌ها و اقدامات لازم برای ارتکاب جرم توسط مجرم است که شامل چهار راهکار حفاظت از آماج‌ها، کنترل دسترسی، تغییر جهت اعمال مجرمانه و کنترل وسایل تسهیل‌کننده جرم می‌گردد (صفاری، ۱۳۸۰، ص ۲۹۳).

ب - افزایش خطرات ارتکاب جرم: این دسته از تدابیر که درصدد افزایش خطر ارتکاب جرایم توسط مجرمین بالقوه است شامل چهار راهکار کنترل ورودی‌ها و خروجی‌ها، نظارت و کنترل رسمی، نظارت و کنترل غیررسمی و نظارت طبیعی می‌گردد (مدبر و چوپانی، ۱۳۸۷، ص ۱۴۵).

ج - کاهش جاذبه آماج‌ها: هدف این دسته از تدابیر کاهش منافع قابل پیش بینی حاصل از ارتکاب جرم است که شامل چهار راهکار از دسترس خارج کردن آماج‌ها، مشخص کردن اموال، از بین بردن جاذبه جرم (کاهش وسوسه ارتکاب جرم) و از بین بردن منافع جرم می‌باشد (صفاری، ۱۳۸۰، ص ۲۹۵).

در این مقاله برآنیم تا راهکارهای پیشگیری وضعی از جرایم جنسی را در دو بخش راهکارهایی که پلیس و ارگان‌های دولتی ارائه می‌کنند (نظارت و کنترل رسمی) و راهکارهای غیررسمی که توسط خانواده و رسانه‌ها قابل ارائه است، مورد کنکاش قرار دهیم. به نظر می‌رسد با وجود اهمیت روش‌های پیشگیری رسمی از جرایم جنسی، تأثیر روش‌های پیشگیری غیررسمی بسیار پررنگ است.

۱- نظارت و کنترل رسمی

این راهکار که معروف‌ترین روش پیشگیری وضعی است شامل استفاده از نیروهای پلیس و کنترل و مراقبت سازمان‌ها و نهادهای دولتی است که پیشگیری از جرم از جمله کارکردهای آن‌هاست. قوه قضاییه، وزارت کشور، وزارت اطلاعات، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، وزارت کار و اموراجتماعی، صدا و سیما، نیروی انتظامی، سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی، وزارت آموزش و پرورش، ستاد مبارزه با موادمخدر، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز از جمله

مؤسسات و سازمان‌های مسئول در پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم هستند (ماده ۷ لایحه پیشگیری از وقوع جرم).

۱-۱- حضور فعال پلیس در سطح اجتماع

پلیس با ایفای نقش سنتی خود که همان حضور فعال در جامعه و کشف جرایم است به هدف پیشگیری وضعی تا حدی کمک می‌کند. صرف حضور پلیس در سطح اجتماع موجب کاهش جرائم است (میرخلیلی، ۱۳۸۱، ص ۲۲۴-۲۲۳). شکل و ترکیب خودروی پلیس و مأموران با لباس پلیس، تهدیدی برای مجرمان بالقوه به شمار می‌رود. به بیان دیگر حضور پلیس در جامعه را می‌توان نوعی تهدید ضمنی برای مجرمان تلقی کرد (رضوی، ۱۳۸۶، ص ۱۳۴).

در کشور ما در سال‌های اخیر موارد زیادی از تجاوز جنسی به کودکان و دختران پس از ربودن آن‌ها در مسیر مدرسه، خوابگاه، دانشگاه و مدرسه گزارش شده است که حضور پلیس در این مسیرها می‌تواند منجر به کاهش بزه‌دیدگی این قشر از جامعه گردد. از جمله مهم‌ترین راه‌های پیشگیری از بزه‌دیدگی، محافظت از زنان و کودکان به عنوان قربانیان اصلی جرایم جنسی است که همواره در معرض جرم قرار دارند. حضور پلیس در مکان‌هایی که خطر بزه‌دیدگی را افزایش می‌دهد، می‌تواند آسیب‌پذیری آن‌ها را به حداقل برساند (میرخلیلی، ۱۳۸۱، ص ۲۲۷).

از دیگر کارکردهای مثبت حضور پلیس در جامعه می‌توان به مبارزه با بد حجابی اشاره کرد که نقش مؤثری در پیشگیری از بروز جرایم جنسی دارد. حجاب از این جهت واجب گردیده تا مرد، دائم اسیر شهوت و تنوع طلبی نباشد؛ زیرا برهنگی زنان و حضور زنان بدحجاب در اجتماع این موضوع را تشدید می‌کند. خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «ای پیامبر به زنان و دخترانت و به زنان مؤمنان بگو پوشش‌های خود را بر خود فروتر گیرند این برای آن‌که شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند (به احتیاط) نزدیک‌تر است و خدا آمرزنده مهربان است»^۱ (احزاب، ۵۹). حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «در پرده حجاب

۱- يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَ أَرْوَاكُ وَبَنَاتِكَ وَبَنَاتِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا.

نگاهشان دار، تا نامحرمان را ننگرند؛ زیرا که سخت‌گیری در پوشش عامل سلامت و استواری آنان است» (نهج‌البلاغه، ۱۳۱۶، نامه ۳۱، ص ۳۸۳). لذا حضور گشت‌های ارشاد و مبارزه با بدحجابی منجر به کاهش تحریک جنسی و در نتیجه کاهش آمار جرایم جنسی می‌گردد. بنابراین حضور فیزیکی پلیس در جامعه سه پیامد مهم به شرح ذیل در پی دارد:

- شناسایی و دستگیری مجرمان؛

- جلوگیری از بروز بزه و پیشگیری از تشدید آثار آن؛

- مراقبت از آماج‌های جرم در مقابل بزه‌کار (میرخلیلی، ۱۳۸۱، ص ۲۲۵-۲۲۷).

کاستن از فرصت‌های کج‌روی و زدودن محیط‌های اجتماعی مضر

معضلاتی مانند بیکاری، ولگردی، تکدی‌گری، وجود زنان خیابانی و ده‌ها نمونه دیگر از عواملی هستند که زمینه و موقعیت ارتکاب بزه را فراهم می‌نمایند. مبارزه با این علل و عوامل که هر کدام به عهده یکی از نهادها و ادارات اجرایی است می‌تواند از بزه‌کاری پیشگیری نماید.

تلاش برای زدودن محیط‌های اجتماعی مضر برای جوانان و کاهش فرصت‌های کج‌روی و پیشگیری از تحریک انگیزه آنان برای ارتکاب جرایم جنسی، تأثیرگذار است. روسپی‌گری یا خرید و فروش اشخاص، خطر جدی برای امنیت جوانان است و به تخلفات نوجوانان نیز کمک می‌کند. همچنین جمع‌آوری متکدیان که خود زمینه‌ساز بسیاری از جرایم از جمله جرایم جنسی هستند از دیگر وظایف نهادهای اجرایی است که می‌تواند به کاهش نرخ این گونه جرایم کمک شایانی کند.

در شهر توکیو پایتخت ژاپن در سال ۱۹۶۴م، فرمان توسعه سالم جوانان صادر شد. هدف این فرمان تشویق تأثیرات فرهنگی مناسب در جوانان و زدودن محیط‌های اجتماعی مضر است. این زدودن شامل جمع‌آوری روسپی‌ها و سالم‌سازی محیط، تعیین نشریه‌های مضر و کنترل فروش آن‌ها، کنترل رفتن جوانان به دیدن فیلم‌های شهوات‌انگیز، کنترل تبلیغات مضر و رفتن جوانان به سینماها و باشگاه‌های بولینگ بعد از نیمه شب می‌باشد. اصل در اجرای این فرمان مقید شدن به اشتغال سالم است، بنابراین کنترل مقتدرانه تنها هنگامی که واقعاً لازم است به کار برده می‌شود. به عبارت دیگر، به هدایت ارادی بیش از

کنترل پلیس باید توجه شود (میرخلیلی، ۱۳۸۱، ص ۲۵۶-۲۵۵).

مشارکت فعال بزه‌دیده در پیشگیری از جرایم جنسی نیازمند آگاهی وی از وضعیت‌های پر خطر و راه‌های اجتناب از آن است. حضور و تردد در مکان‌های خلوت و در زمان‌های خاصی مانند تاریکی هوا، تعطیلات و مکان‌هایی که در صورت بروز خطر امکان دسترسی به پلیس یا کمک سایرین بسیار پایین است، وضعیت پر خطر محسوب شده و اجتناب از آن ضروری است (حدادزاده نیری، ۱۳۸۱، ص ۴۰). برخی زمان‌ها مانند شب‌ها، روزهای تعطیلی مانند جمعه‌ها، تعطیلات عید، زمان برگزاری جشن‌ها، برای ارتکاب جرم موقعیت بهتری دارند. حقوق‌دانان معتقدند خیابان‌های تاریک و کم نور بعضاً محل مناسبی برای تعرضات مالی و جنسی به شمار می‌روند. تغییر دادن شرایط و وضعیت در زمان‌ها و مکان‌های خاص جرم‌خیز (مانند مکان‌هایی که خلوت بوده و حضور نیروهای پلیس نیز کم است) می‌تواند در کاهش آمار جرایم مؤثر باشد. لذا عدم تردد زنان (به عنوان قربانیان اصلی جرایم جنسی) در ساعات و مکان‌های خلوت، که امکان مراقبت از افراد در معرض بزه‌دیدگی در آن شرایط کم است، نصب ابزارهای الکترونیکی، دوربین‌های مداربسته، کیوسک و گشت‌های پلیسی در خیابان‌ها و اماکن خلوت شهری، ساخت فیلم‌های پلیسی و نصب روشنایی (تیرهای چراغ برق) و ... می‌تواند منجر به کاهش آمار ارتکاب جرایم جنسی گردد (ماوی، نشریه داخلی قوه قضائیه ۱۳۹۲، کدخبر: ۶۳۲۴۲). بنا بر آمارهای رسمی، درصد نسبتاً بالایی از تعرضات جنسی از طریق رانندگانی صورت می‌گیرد که به بهانه جابجایی مسافران اقدام به ربودن زنان و دختران جوان کرده و پس از تجاوزات جنسی آنان را به قتل می‌رسانند (حدادزاده نیری، ۱۳۸۱، ص ۴۰).

زنان به عنوان افراد بالقوه آسیب‌پذیرتر از مردان، آماج‌های مطلوبی برای بزهکاران محسوب می‌گردند. زنان و کودکان که قربانیان اصلی جرایم جنسی هستند و در سیاست جنایی بسیاری از کشورها مورد حمایت‌های ویژه‌ای قرار دارند. از جمله مهم‌ترین جرایمی که علیه این افراد ارتکاب می‌یابد، جرایم جنسی شامل تجاوز به عنف و آزارهای جنسی است به طوری که گسترش پدیده تجاوز به عنف به یک بحران اجتماعی برای بسیاری از کشورها تبدیل شده و موجب اعتراض گروه‌های مردمی و فعال شدن آن‌ها در زمینه حمایت

از بزه‌دیدگان شده است. از جمله مهم‌ترین راه‌های پیشگیری از بزه‌دیدگی، محافظت از این گروه است که همواره در معرض جرم قرار دارند. حضور پلیس در مکان‌هایی که خطر بزه‌دیدگی را افزایش می‌دهد می‌تواند آسیب‌پذیری آن‌ها را به حداقل برساند. بالا بردن خطر ارتکاب جرم بر روی زنان از طریق بالا بردن هزینه کیفری ارتکاب جرم می‌تواند در فرآیند گزینش آن‌ها توسط بزه‌کاران تأثیر گذاشته و در نتیجه ضریب بزه‌دیدگی زنان را کاهش دهد (جوانمرد، ۱۳۹۰، ص ۶-۱۲).

در کشور ما در سال‌های اخیر مواردی از تجاوز جنسی به کودکان و دختران پس از ربودن آن‌ها در مسیر مدرسه، خوابگاه دانشگاه و مدرسه گزارش شده است. لذا اقدام‌های به ظاهر ساده ولی مهم مثل همراهی و نظارت والدین و اولیای مدارس بر تردد دانش‌آموزان، حضور پررنگ و فعال پلیس در این مسیرها، استفاده از سرویس‌های حمل‌ونقل عمومی و غیره می‌تواند احتمال بزه‌دیدگی فرد را به شدت کاهش دهد و مانع دستیابی بزه‌کاران به اهداف مجرمانه شود (حدادزاده، ۱۳۸۸، ص ۴۰).

از دیگر راهکارها در زمینه حفاظت از آماج‌ها می‌توان به نظارت‌های الکترونیکی و ویدیویی در مکان‌های پر خطر به نحوی که خطر شناسایی و دستگیری مجرمان را افزایش داده و در نتیجه خطر بزه‌دیدگی را کاهش می‌دهد، اشاره کرد (میرخلیلی، ۱۳۸۸، ص ۱۱۲).

از بین بردن منافع جرم

مجرمان غیرحرفه‌ای و افراد غیرمجرم دارای زمینه مجرمانه نیز وقتی به آسان بودن شرایط ارتکاب جرم توجه کنند در آن‌ها ایجاد انگیزه می‌شود و نسبت به ارتکاب جرم وسوسه می‌شوند. راهکار حفاظت از آماج‌ها دو هدف پیشگیری وضعی را که عبارتند از «کاهش وسوسه مجرمانه و جلوگیری از ایجاد انگیزه در افراد» و «دشواری ناممکن نمودن وقوع عمل مجرمانه» محقق می‌سازد (میرخلیلی، ۱۳۸۸، ص ۱۹۶).

یکی از رویکردهایی که به عنوان زمینه و مبنای پیشگیری قابل طرح است، الگوی اقتصادی جرم می‌باشد. این نظریه که یک تبیین موقعیتی از بزه‌کاری است در سال ۱۹۶۸م

توسط گری بکر^۱ مطرح شده است. در این تبیین ادعا شده که بزه‌کاران بالقوه، با در نظر گرفتن و تخمین هزینه‌ها و منافع ناشی از جرم مرتکب اقدامات خلاف قانون می‌شوند. بر اساس این دیدگاه، چنین افرادی هنگام ارتکاب جرم، خطر دستگیری را به عنوان هزینه جرم در نظر می‌گیرند و میزان آن را نسبت به منافع اقتصادی مورد نظر (در صورتی که با موفقیت به پایان رسد) می‌سنجند. در نظریه بازار جرم با تبیینی که توسط ارلیش^۲ صورت گرفته نیز پدیده مجرمانه به عرضه و تقاضا در بازار اقتصادی تشبیه شده است. وی مجرم را شاخص بخش عرضه در بازار جرم معرفی کرده و عرضه جرم را پدیده متکی بر میزان هزینه‌های آن به حساب آورده و از جمله این هزینه‌ها به مواردی مانند احتمال دستگیری، میزان مجازات (بهای مستقیم جرم) و بسیاری متغیرهای دیگر که در تحقق پدیده مجرمانه مداخلت دارند، اشاره کرده است. بیکر، جرم و منافع آن را به مانند فعالیت اقتصادی تشبیه کرده و مجازات را به عنوان ریسک و خطرات ناشی از جرم در نظر گرفته است. مجرمان از نگاه بیکر دارای افکار حساب‌گرانه و سودجویانه بوده و به دنبال جلب منافع هستند (میرخلیلی، ۱۳۹۰، ص ۷۶).

اگر مجازات‌ها افزایش یابد و سنگین‌تر شود، جرم کاهش می‌یابد. بنابراین افزایش تدابیری چون افزایش حضور پلیس در جامعه که باعث افزایش خطر شناسایی و دستگیری مجرمان می‌گردد و همچنین افزایش میزان مجازات‌ها که موجب ارعاب مجرم و سایر افراد جامعه می‌گردد می‌تواند منجر به کاهش ارتکاب جرایم در جامعه گردد. مجرم پس از ارزیابی سود و زیان حاصل از جرم دست به ارتکاب جرم می‌زند لذا با افزایش خطر شناسایی و دستگیری و مجازات با فایده حاصل از ارتکاب آن، مشاهده می‌کند که هزینه ارتکاب جرم افزایش یافته است، لذا احتمال ارتکاب جرم توسط مجرم از جمله در قلمرو جرائم جنسی کاهش می‌یابد. بزه‌کار در ارتکاب فعل مجرمانه مانند یک پروژه اقتصادی به محاسبه سود و زیان آن می‌پردازد که در این محاسبه جرم در یک سو قرار داشته و مجازات، خطر شناسایی و دستگیری مجرمان توسط پلیس در سوی دیگر قرار می‌گیرد. با

1- Gary Becker
2- Erlich

افزایش خطر شناسایی و دستگیری مجرمان توسط پلیس و افزایش مجازات‌ها از سوی قانون هزینه ارتکاب جرم یا به بیان دیگر زیان حاصل از ارتکاب جرم افزایش می‌یابد که این امر می‌تواند به کاهش ارتکاب جرم منجر گردد.

کنترل دسترسی به وسایل تسهیل‌کننده جرم

تسهیل‌کننده‌های ارتکاب جرم وسایلی هستند که جهت ارتکاب جرم لازمند یا در صورت وجود آن‌ها مجرمان بالقوه تشویق به ارتکاب جرم می‌گردند. در این راهکار سعی بر این است تا با ایجاد موانع فیزیکی مناسب سبب محدود شدن فعالیت مجرمان بالقوه گردیده و ورود این افراد را به محیط‌های فیزیکی یا مجازی مشکل‌تر سازد.

تعداد قابل توجهی از سایت‌ها یا فرستنده‌های رایانه‌ای در شبکه اینترنت به طور جدی شرایط روانی و نفسانی نوجوانان، جوانان و بزرگسالان را متأثر کرده و زمینه برخی از گرایش‌ها، تمایلات و رفتارهای نامطلوب از جمله ارتباطات غیراخلاقی و اشتیاق به برقراری روابط ناپخته، نسنجیده و نامشروع را هموار نموده و به آن سرعت می‌بخشد (عبی خوانساری، ۱۳۹۰، ص ۱۷۸). هرزه‌نگاری‌های جنسی به خصوص در زمینه سوءاستفاده از کودکان، ترویج خشونت و فساد، خرید و فروش مواد مخدر، اشاعه اطلاعات خصوصی افراد، ضرورت کنترل محتوای وب را ناگزیر ساخته است (همشهری آنلاین، ۱۳۹۱، کد مطلب: ۲۰۱۴۰۹).

تبلیغ آزادانه زنان روسپی و هرزه‌نگاری در شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی را عمده‌ترین عامل تجاوز به حقوق جنسی زنان می‌دانند. خرد کردن شخصیت زن در فیلم‌های مبتذل، آمادگی روسپیان برای نمایش زنده‌ترین اعمال، استفاده از مانکن‌ها برای تبلیغات تلویزیونی، با تأکید بر زیبایی و جنسیت، عادی جلوه دادن خشونت بارترین روابط جنسی، روابط جنسی گروهی که مصداق بارز خشونت بر ضد زنان به شمار می‌آید و صدها مورد دیگر، نمونه‌هایی بارز از این آموزش خشونت جنسی به شمار می‌آید که علاوه بر شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی، در تلویزیون سراسری و مطبوعات بسیاری از کشورهای جهان امری معمولی شده است (مدبر و چوپانی، ۱۳۸۹، ص ۱۱۵).

محدودسازی دسترسی کاربران به محتوای اینترنت و فیلتر کردن سایت‌هایی که حاوی مطالب غیراخلاقی هستند را می‌توان به عنوان راه حلی برای کاهش اثرات مخرب این رسانه جهانی ارائه نمود. هر چند اقدامات فیلترینگ صد در صد نیست اما با این روش می‌توان بخش زیادی از فعالیت‌های غیرمجاز اینترنتی را محدود و کنترل کرد (عبیدی خوانساری، ۱۳۹۰، ص ۷۹).

در اکثر رسانه‌ها، خصوصاً رسانه‌های غربی بر اساس تفکرات سودجویانه از زنان استفاده ابزاری می‌شود، این رسانه‌ها با ارائه انواع مدل‌های مبتذل، پخش صحنه‌های مستهجن سکسی، الگوهای نامناسبی از زنان را ارائه می‌دهند که این امر آثار بسیار مخربی در کل اجتماع، خصوصاً در میان دختران به جا می‌گذارد. همان‌گونه که حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند: «چشم‌ها، کیمن‌گاه‌های شیطان است»^۱ (مجلسی، ۱۴۰۳ هـ ج ۷۷، ص ۲۹۴). لذا از جمله راهکارهای مقابله با آثار مخرب استفاده از رسانه‌های غربی می‌توان به ممنوعیت استفاده از آنتن‌های ماهواره و جمع‌آوری آنتن‌ها از مجتمع‌های مسکونی و اقدام به ارسال پارازیت از سوی دولت اشاره نمود (اسدی، ۱۳۸۹، ص ۴۷؛ حکمت‌نیا و کاظمینی، ۱۳۸۹، ص ۲۸). بر این اقدامات کوتاه مدت برنامه‌ریزی فرهنگی و طراحی نظام جامع سینمایی و تلویزیونی مفید می‌باشد.

۲- نظارت و کنترل غیررسمی

این نوع پیشگیری توسط عموم مردم و گروه‌های خاص مانند نگهبانان پارکینگ‌ها، سرایداران و افرادی از این قبیل انجام می‌گیرد. در این راهکار تمامی افراد می‌توانند در محیط‌ها یا محل‌های کار خود با افزایش مراقبت سبب کاهش خطر ارتکاب جرم گردند.

۲-۱- توسعه و اصلاح نهاد خانواده

شخصیت و منش فردی و اجتماعی کودک در خانواده شکل می‌گیرد. از دیدگاه کودک،

۱- العیونُ مَصَائِدُ الشَّيْطَانِ.

والدین مهم‌ترین و ارزنده‌ترین الگوهای جهان هستند. به نظر جرم‌شناسان خانواده از جمله محیط‌های اجتناب‌ناپذیر یا حتمی و نخستین آن‌هاست. خانواده از آن رو محیط حتمی تلقی شده که کودک در انتخاب آن نقشی ندارد. رفتارهای آتی کودک تا حدود زیادی ناشی از برخوردهای ناسالم پدر و مادر نسبت به کودک در سال‌های اولیه زندگی است (نیکوروش و اسلامی مقدم، ۱۳۸۹، ص ۳۹).

والدین به عنوان افراد مؤثر بر شخصیت‌پردازی و شخصیت‌دهی به کودکان جامعه می‌توانند نقش کاهش‌دهنده یا افزایش‌دهنده جرائم را داشته باشند. بنابراین به عنوان یک کارکرد جرم‌شناسی نخسین وظیفه والدین در قبال فرزند، تربیت درست اوست که در آیات و روایات مکرری بدان تأکید شده است. طبق قاعده کلی و حسب مصلحت طفل، هر کودکی باید از نگاهداری و مراقبت بهره‌مند شود و در هیچ شرایطی نمی‌توان امر مهم نگاهداری و مراقبت کودک را مهمل گذاشت. اصل دوم اعلامیه جهانی حقوق کودک نیز بر این امر صحه گذاشته است. حتی اطفال نامشروع، ناقص‌الخلقه یا سرکش نیز از این حق برخوردارند. بنابراین نباید تصور نمود نگاهداری از فرزند یکی از حقوقی است که فقط بر نسب مشروع مترتب است (دیانی، ۱۳۸۷، ص ۳۲۷).

خداوند متعال در مورد اصل وظیفه والدین و اهمیت تربیت دینی خانواده چنین می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست نگه دارید، آتشی که فرشتگانی بر آن گمارده شده‌اند که خشن و سخت‌گیرند» (تحریم، ۶). ممکن است منظور از آتش در این آیه، اعم از آتش دنیا و آخرت باشد که در این صورت ارتکاب جرایم و گناهان را نیز شامل می‌شود که بایستی خانواده را از آن‌ها باز داشت و این امر مهم فقط از طریق تربیت درست امکان‌پذیر است. بنابراین، والدین ضمن حفظ خویشتن از عذاب اخروی که با عبادت و دوری از گناه میسر است، وظیفه دارند که فرزندان‌شان را به گونه‌ای تربیت نمایند که از آتش جهنم نجات یابند.

۲-۱-۱- ارضاء تمایلات جنسی در خانواده

ارضاء تمایلات جنسی در خانواده تأثیر به‌سزایی در پیشگیری از جرایم جنسی دارد. با

فروپاشی خانواده، فرد با فقدان ارضا جنسی مواجه می‌شود. چنانچه فرصت ازدواج و تمتع جنسی از طریق مشروع میسر نشود و فرد چنین نیازی را به دلیل تجربه جنسی قبلی شدیدتر از گذشته احساس نماید، به سوی انحرافات جنسی و فساد اخلاقی (روسپیگری) کشیده می‌شود. احتمال وقوع این شرایط علی‌الخصوص زمانی که فرد با مشکلات اقتصادی و تأمین معاش دست به گریبان باشد، شدت می‌یابد و فرد مطلقه را به سوی مفاسد مالی و اخلاقی سوق می‌دهد (مژگانی، ۱۳۹۲، ص ۱۶). چنان‌که امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: «نزدیک است که فقر به کفر انجامد»^۱ (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۳۰۷). بنابراین یکی از پیشگیری‌های وضعی می‌تواند تدبیر و تمهیدات جامعه و دولت در کاهش آمار طلاق باشد. شبکه‌های اجتماعی و خدمات اجتماعی مشاوره، خدمات تأمین اجتماعی و مالی برای افراد دچار متارکه و مشکلات تفریق و طلاق از جمله راه‌های پیشگیری از مشکلات طلاق است. نکته مهم آن است که طلاق و از هم گسیختگی خانواده خود یکی از علل گریز دختران از خانه و گرفتار شدن آنان در دام گروه‌های فساد و فحشا و عاملی جهت رواج پدیده روسپی‌گری است. با تقویت بنیان‌های خانواده می‌توان گام مهمی در پیشگیری از جرایم جنسی برداشت.

۲-۱-۲- برنامه‌ریزی صحیح برای اوقات فراغت

همچنین به عنوان یک راهبرد پیشگیرانه خانواده می‌تواند با برنامه‌ریزی صحیح و منطقی برای جوانان و نوجوانان و پر کردن اوقات فراغت آنان موجب کاهش ارتکاب بزه از طریق تغییر موقعیت‌ها و فرصت‌های مجرمانه گردد. خانواده با اعمال بیشترین نظارت بر اعمال اعضایش، نقش بسیار مهمی در پیشگیری از جرم برعهده دارد. خانواده نهادی مقدس و خاستگاه انسان به سوی سعادت و کمال است. ولی چنانچه دچار آسیب شود انسان را به سمت شقاوت، سقوط و تباهی سوق می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت که با توسعه و اصلاح نهاد خانواده و رفع آسیب‌ها و معضلات مرتبط با این نهاد می‌توان

۱- کاد الفقر أن یكون کفرا

بسیاری از موقعیت‌های جرم‌زا را به فرصت‌های رشد و توسعه جامعه تبدیل کرد (میرخلیلی، ۱۳۸۸، ص ۳۳۵-۳۳۴).

۳-۱-۲- آموزش عفاف و حجاب

نظریه‌پردازان و ابداع‌کنندگان پیشگیری وضعی معتقدند از جمله روش‌های پیشگیری وضعی حذف و کاهش جذابیت وسایل تحریک‌آمیز و از بین بردن عواملی است که باعث تحریک یا تشویق فرد بزه‌کار به ارتکاب جرم می‌شود. در جرایم جنسی جذابیت‌زدایی از قربانی جرم آسیب‌پذیری او را کمتر می‌کند. در فرآیند انتخاب قربانی در جرایم جنسی، ویژگی‌های ظاهری قربانی از سوی بزه‌کار به صورت جدی مورد توجه قرار می‌گیرد. در بسیاری از موارد ارتکاب جرایم جنسی در چارچوب رویکرد عرضه و تقاضا و گزینش عاقلانه، که از جمله رویکردهای تبیین جامعه‌شناختی انحرافات اجتماعی است، قابل تحلیل است. به عبارتی بزه‌کار در این‌جا به نقش‌آفرینی بزه‌دیده در جریان انحراف و کج‌روی صحنه می‌گذارد (صفار دستگری، ۱۳۸۲، ص ۹۹-۱۰۰).

زنان به علت مطلوبیت‌های طبیعی و جذابیت‌هایی که آگاهانه یا نا آگاهانه (بر اساس تربیت نادرست) به رفتار خود در منظر مردان می‌بخشند در بخش عرضه قرار می‌گیرند یا حداقل چنین نگرشی را در بزه‌کاران به وجود می‌آورند. این در حالی است که در وضع عادی، جذابیت‌ها و مطلوبیت‌های مردان برای زنان از سنخ امور ظاهری و جنسی نیست و از این لحاظ آنان عرضه‌کننده نیستند بلکه متقاضی هستند. بنابراین هر قدر این اقسام زیبایی‌ها از جانب زنان، بیشتر در دسترس مردان باشد، به معنای عرضه بیشتر آن‌ها در برابر انظار متقاضیان است. اقتضای چنین وضعی، بیانگر این پیام (هر چند معمولاً ناخواسته) از جانب زنان بالقوه کج‌رو است، که آن‌ها به راحتی می‌توانند به این نوع از زنان دسترسی پیدا کنند. در این صورت امکان نقض هنجار سهل‌تر و کم هزینه‌تر می‌گردد (همان‌جا).

آنچه در این میان مانع بروز کنش کج‌روانه می‌شود یکی هزینه بالای کج‌روی به علت مجازات سنگین قانونی یا اجتماعی و دیگری کاهش آگاهانه یا ناآگاهانه عرضه از طریق وجود الگوهای رفتاری صحیح در میان زنان است. یکی از راه‌های کاهش عرضه، رعایت

حجاب به معنای عام آن (پوشش اندام، زبان‌دار نبودن رفتار) است، چرا که فرصت‌های هنجارشکنی را از دست کچروان می‌گیرد (صفا دستگیری، ۱۳۸۲، ص ۹۹-۱۰۰). در واقع حجاب سلسله‌ای از پیش‌بینی‌ها و عاقبت‌اندیشی‌ها برای دور نگه‌داشتن زن از آسیب‌ها و تهدیدات است. پوششی که او را از گزند هر نوع توهین، تحقیر و استفاده نابجا حفظ می‌کند و زن بر اساس آن فریفته‌تر نمی‌شود و تمجیدهای هوس‌بازان نمی‌شود. چه این تمجیدها از سوی ولگردهای خیابانی ابراز شود چه از طرف نظریه‌پردازان نظام سرمایه‌داری و چه با عنوان جانب‌داری از حقوق زن (محبوبی منش، ۱۳۸۶، ص ۱۰۴-۱۰۵).

بنابراین می‌توان گفت که رفتارهای پر خطر و جرم‌زای بزه‌دیده مانند عدم رعایت پوشش صحیح و تحریک مرتکبین ناآشنا از سوئی و دوستی‌ها و ارتباطات نامتعارف در محیط‌های کاری و تحصیلی با افراد آشنا به‌ویژه زمانی که با جذابیت همراه باشد و سبب ایجاد وابستگی‌های کاذب عاطفی گردد خطر بزه‌دیدگی را افزایش می‌دهد.

به نظر می‌رسد تقید افراد به رعایت موازین شرعی در برخورد با نامحرم که مورد تأکید دین مبین اسلام است می‌تواند روشی هوشمندانه و مترقی در حفظ کرامت و امنیت زن و کاهش آسیب پذیری او تلقی گردد. چنان‌که قرآن کریم رعایت حجاب و پوشش صحیح را به صراحت راهی برای در امان ماندن از اذیت و تعرض هوس‌رانان و بیماردلان برشمرده است (حدادزاده نیری، ۱۳۸۱، ص ۴).

از سوی دیگر چون نگاه به نامحرم توسط مردان، باعث تحریک و تهییج جنسی آنان و در نتیجه منجر به فساد می‌شود، خداوند در کنار دستور حجاب و پوشش بدن به بانوان، به مردان نیز دستور به حجاب و پوشش چشم داده و نگاه به نامحرم را بر آنان حرام کرده است؛ چنان‌که از امام رضا علیه السلام نقل شده است: «نگاه به موهای زنان با حجاب از دواج کرده و بانوان دیگر، از آن جهت حرام شده است که نگاه، مردان را برمی‌انگیزد و آنان را به فساد فرا می‌خواند در آنچه که ورود در آن نه حلال است و نه شایسته»^۱ (مجلسی، ۱۴۰۳ هـ، ج ۱۰۴، ص ۳۴).

۱- حُرْمُ النَّظَرِ إِلَى شُعُورِ النِّسَاءِ الْمَحْجُوبَاتِ بِالْأَزْوَاجِ وَغَيْرِهِنَّ مِنَ النِّسَاءِ لِمَا فِيهِ مِنْ تَهْيِيجِ الرِّجَالِ وَ مَا يَدْعُوا التَّهْيِيجَ إِلَى الْفَسَادِ وَ الدَّخُولِ فِيهَا لَا يَحِلُّ وَ لَا يَجْمَلُ

۴-۱-۲- نظارت و کنترل صحیح بر روابط فرزندان

درصد نسبتاً بالایی از تجاوزات جنسی، توسط افراد آشنا و کسانی صورت می‌گیرد که سابقه دوستی و آشنایی و مراوده با بزه‌دیده را داشته‌اند. بنا به گفته رئیس پلیس آگاهی ناجا در کشور ما، دوستی‌های پنهان دختران و پسران که بعضاً با وعده و فریب ازدواج و بدون اطلاع والدین صورت می‌گیرد، یکی از اصلی‌ترین علل تعرض به دختران است به طوری که حداقل ۴۰٪ از این جرایم با پیشینه‌ای از دوستی‌های پنهان و وعده ازدواج صورت گرفته است. چنین روابط ناسالمی علاوه بر این‌که طبق آموزه‌های دین اسلام مردود است، عواقب ناگواری را برای طرفین و به ویژه دختران به دنبال دارد و زمینه مساعدی را برای فریب آنان و ارتکاب تجاوز از سوی برخی پسران فراهم می‌کند که آثار زیان‌بار آن بر روحیه و زندگی آینده بزه‌دیدگان بر کسی پوشیده نیست. لذا لازم است تا والدین ضمن نظارت و کنترل صحیح بر روابط فرزندان و دوستی‌های آنان و برقراری روابط عاطفی صحیح با آنها، زمینه آسایش و آرامش خاطر فرزندان را در محیط خانواده فراهم آورده و نیازهای عاطفی آنان را در محیط خانواده تأمین کنند و از سوی دیگر با برنامه‌ریزی صحیح موجبات ازدواج و ارضای نیازهای جوانان را فراهم آورده و مانع سقوط آنان در دام فساد گردند (حدادزاده نیری، ۱۳۸۱، ص ۴۰).

لازم به ذکر است غالب جوانان تحت تأثیر تمایلات عاطفی خاص دوران نوجوانی و جوانی به این دوستی‌ها و روابط ناسالم گرایش پیدا می‌کنند لذا خانواده می‌تواند با تأمین نیازهای عاطفی جوانان در محیط خانواده و نظارت بر معاشرت و رفت و آمد نوجوانان و جوانان به ویژه دختران که از لحاظ عاطفی از حساسیت بیشتری برخوردارند از شکل‌گیری این نوع دوستی‌ها و روابط ناسالم جلوگیری کرده و زمینه کاهش آمار جرایم جنسی را فراهم آورند. از دیگر زمینه‌های کاهش ارتکاب این‌گونه جرایم می‌توان به کاهش موارد اختلاط دختران و پسران در محیط‌های تحصیلی و شغلی اشاره کرد که منجر به ایجاد روابط عاطفی ناسالم بین طرفین و زمینه‌ای برای ارتکاب جرایم جنسی می‌گردد. چنان که حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند: اختلاط و گفتگوی مردان با زنان نامحرم سبب نزول بلا و بدبختی خواهد شد و دل‌ها را منحرف می‌سازد (مجلسی، ۱۴۰۳ هـ.ج ۱۷۴، ص ۲۹۱).

نظارت و کنترل والدین بر رفت و آمد و همچنین نظارت و حساسیت والدین نسبت به گروه دوستان و افرادی که فرزندان با آنها معاشرت دارند می‌تواند به کاهش آسیب پذیری و بزه‌دیده واقع شدن جوانان کمک کند. همچنین نظارت والدین بر نحوه استفاده جوانان از وسایل ارتباط جمعی مانند اینترنت که مهم‌ترین خطر آن بازدید جوانان از سایت‌های پورنوگرافی و خواندن هرزه‌نگاری‌هایی است که به سهولت از طریق اینترنت در دسترس افراد قرار می‌گیرد (فرهمنده، ۱۳۸۷، ص ۱۵۹).

۲-۲- آموزش و اطلاع رسانی از طریق رسانه‌های عمومی

با توجه به جایگاهی که رسانه‌های گروهی و وسایل ارتباط جمعی از تولد تا مرگ در زندگی امروزی بشر پیدا کرده‌اند، می‌توان آن‌ها را در زمره نهادهای اجتماعی و یکی از عوامل عمده مؤثر بر فرآیند پذیرش هنجارها و ارزش‌های اجتماعی یا اجتماعی شدن قلمداد نمود. افراد معمولاً ارزش‌ها، اعتقادات، گرایش‌ها و رفتارها را از دیگران و از خلال روند تربیت اجتماعی و جامعه پذیری فرا می‌گیرند. در این میان وسایل ارتباط جمعی از آن حیث که به طور غیررسمی و غیرمستقیم به جامعه‌پذیری افراد می‌پردازند، نقش خاصی بر عهده دارند. به نظر محققانی که درباره رسانه و کارکرد آن‌ها مطالعه می‌کنند، رسانه‌ها قدرت اثرگذاری بسیاری دارند (لاریجانی و ملکی‌تبار، ۱۳۸۶، ص ۱۳۷).

رسانه‌ها به علت داشتن نقش آموزشی می‌توانند شهروندان را در زمینه پیشگیری از جرم که از طریق رسانه به سهولت صورت می‌گیرد یاری کنند و از طرف دیگر نهادهای عدالت کیفری به ویژه پلیس با کمک رسانه‌هاست که می‌توانند مشارکت و همکاری شهروندان را در پیشگیری از جرم و بزهکاری جلب کنند یا تصویری مثبت از عملکرد نهادهای پیشگیری کننده از جرم در افکار عمومی جامعه ایجاد کنند (حبیب‌زاده و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۱۰۹-۱۱۰).

رسانه‌های ارتباط اجتماعی می‌توانند در نظارت و کنترل بزهکاری با دستگاه‌های متولی این امر تعامل و همکاری داشته باشند. این رسانه‌ها همچنین می‌توانند بر تصویری که افراد از بزهکاری دارند تأثیر بگذارند و نوعی تلقی خاص از بزهکاری را به مردم

تحلیل کنند. اگر وسایل ارتباط جمعی صادقانه سطح اطلاعات عامه را در مورد بزهکاری و قبح آن بالا ببرند و اطلاعات مردم در مورد علل بزهکاری، وسایل مبارزه علیه آن و وسایل علمی پیشگیری بیشتر شود، اهداف پیشگیری بهتر تأمین خواهد شد. اما در صورتی که رسانه‌ها اهداف خاصی را دنبال کنند و توجهی به مسأله بزهکاری و امنیت نداشته باشند در این صورت گاهی خود زمینه تشدید خشونت‌ها در جامعه را فراهم می‌کنند و به تحلیل ژرژ پیکا «رسانه‌های گروهی بی‌طرف نیستند» (میرخلیلی، ۱۳۸۱، ص ۳۴۲). یکی از کارکردهای اساسی رسانه‌ها اطلاع رسانی از وقایع است که در محیط اجتماعی واقع می‌شود. رسانه‌های جمعی اعم از روزنامه‌ها، مجلات، رادیو و تلویزیون، گاه از انحرافات اجتماعی، نظیر تجاوز، خشونت، قتل و ... پرده برمی‌دارند و زوایای پنهان داستان‌های عشقی و جنایی را برای مخاطبان خود آشکار می‌سازند و انواع دام‌هایی را که بر سر راه جوانان قرار دارد، به آنان گوشزد می‌نمایند و راه‌های لغزش دیگران را برای مخاطبان ترسیم می‌کنند و با اطلاع رسانی به موقع و مناسب برای اعضای جامعه، در پیشگیری از انحرافات اجتماعی نقش مؤثری ایفا می‌کنند.

رسانه‌های جمعی با شناخت آسیب‌های مختلف اجتماعی و گزارش آن به کنش‌گران اجتماعی، نسبت به گسترش نابهنجاری‌های اجتماعی هشدار می‌دهند و بدین ترتیب کنش‌گران اجتماعی را از نوع رفتارها و خرده فرهنگ‌های کجرو آگاه می‌کنند تا بر اساس ارزش‌ها و هنجارهای مورد پذیرش جامعه حرکت کنند و در دام این گونه خرده فرهنگ‌ها قرار نگیرند. لذا رسالت رسانه‌ها ایجاب می‌کند که ابعاد، نوع و کیفیت شکسته شدن هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را منعکس نمایند تا اعضای جامعه بتوانند با درک همه جانبه آن‌ها ضمن حفظ خود از ارتکاب انحرافات اجتماعی، از شکسته شدن هنجارهای مقبول جامعه جلوگیری نمایند (حبیب‌زاده و دیگران، ۱۳۸۱، ص ۱۱۵).

اطلاع رسانی در مورد وقوع جرایم و انحرافات اجتماعی، کیفیت وقوع، ابعاد و راه‌های لغزش افراد به سوی کجروی و هنجارشکنی و در بعد دیگر ایجاد نفرت از وقوع انحرافات و جرائم اجتماعی از وظایف و کارکردهای مهم رسانه‌هاست. صفحه حوادث روزنامه‌ها هشدار می‌دهد تا مردم بدون توجه و آگاهی به هرکسی و هر چیزی اعتماد

مطلق نداشته باشند. نقل این حادثه که: «دختر جوانی به علت تأخیر مجبور می‌شود از وسایل نقلیه شخصی استفاده کند و راننده که آدم‌ربای حرفه‌ای بوده است به بهانه این‌که راه اصلی ترافیک است، از راه فرعی دختر را می‌رباید و پس از تجاوز او را به قتل می‌رساند» می‌تواند دختران جوان جامعه را نسبت به این خطرات هشیار نماید و نوعی زیرکی و دقت را در روابط اجتماعی افراد آموزش دهد (ضمیری، ۱۳۸۱، ص ۱۰۶-۱۰۷).

رسانه‌ها با نمایش کیفرهایی که برای مجرمان در برابر تخلف و تخطی از قانون در نظر گرفته شده است، می‌توانند در کاهش جرم تأثیرگذار باشند. تا هنگامی‌که مجرم، از مجازات‌های قانونی هنجارشکنی تصور روشنی در ذهن خود نداشته باشد و تنها به منافع و مزایای تخطی از مقررات بیندیشد، انگیزه ارتکاب جرم در او تشدید می‌شود. بدین لحاظ رسانه‌ها موظفند که شناخت همه جانبه‌ای از مضرات و زیان‌ها و عواقب ارتکاب جرم را در اختیار اعضای جامعه بگذارند و به این وسیله، انگیزه ارتکاب جرم را کاهش دهند. برای عینیت بخشیدن به دو کارکرد فوق، بهترین راه ارائه الگوهای جذاب، امروزی و متناسب با نیازهای انسان معاصر است. رسانه می‌تواند از طریق نشان دادن عواقب انسان‌های مجرمی‌که دچار کجروی شدند، زشتی و قبیح گناه و جرم را در ذهن مخاطبان ترسیم نماید و مایه عبرت‌آموزی انسان‌ها باشد انعکاس و بازتاب انحرافات اجتماعی، موجب می‌شود تا جامعه با کیفر مجرمان در قانون آشنا شده و نیز عواقب انحرافات اجتماعی را با دقت بیشتری نظاره کند (حبیب‌زاده و دیگران، ۱۳۸۱، ص ۱۱۶-۱۱۷). منتشر شدن این گونه اخبار منجر به ایجاد رعب و وحشت در مخاطبان می‌شود و ارباب حاصل از آن به کاهش نرخ ارتکاب این جرایم کمک شایانی می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در بزهکاری و بزه‌دیدگی، عدم آگاهی است. آموزش و ایجاد آگاهی در جامعه ضمن این‌که از راهکارهای پیشگیری وضعی نسبت به بزه‌دیدگان به شمار می‌آید، می‌تواند به حل ریشه‌ای معضل بزهکاری نیز کمک نماید. مکتب اسلام در بسیاری از موارد بر ارزش و تقدس دانش و آگاهی افراد جامعه و ضرورت آن تأکید نموده است، مانند ضرورت حجاب که هدف از آن علاوه بر ضرورت‌های دیگر، جلوگیری از بزه‌دیدگی زنان است. خداوند در قرآن کریم با اشاره به این موضوع، ضرورت آگاهی دادن را به پیامبر ﷺ

تذکر می‌دهد: «یا ایها النبی قل لازواجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهنّ من جلابیبهنّ ذلک ادنیّ أن یرفن فلا یؤذین» (احزاب، ۵۹). نکته قابل توجه در کلام الهی این است که از زنان خواسته شده خود را بپوشانند تا مورد آزار و اذیت قرار نگیرند. این امر حکایت از آن دارد که زنان محجبه و عقیف کمتر مورد تهاجم بزه‌کاران هستند (میرخلیلی، ۱۳۸۳، ص ۱۷).

آگاهی و دانش، موجب رفع بسیاری از معضلات و مشکلات زندگی فردی و اجتماعی انسان می‌شود و اغلب معضلات اجتماعی به ویژه معضل بزهکاری و بزه‌دیدگی ناشی از جهل، نادانی و بی‌توجهی و غفلت است. اقدام به آگاه نمودن مردم نسبت به جرایم و شیوه‌های اتخاذی مجرمین و توصیه‌ها و آموزش‌های لازم برای گروه‌های خاص بزه‌دیده در این روش مد نظر است. نباید از عدم آگاهی نوجوانان و جوانان جامعه امروز نسبت به مهارت‌های زندگی کردن و انتخاب گزینه‌های صحیح بر سر راه‌ها و مسیرهای مختلف غافل ماند (همان، ص ۳۷۱-۳۷۲). بسیاری از جوانانی که در دام گروه‌های فساد و فحشا گرفتار شده‌اند به علت ناآگاهی و جهل فریب این گونه افراد را خورده و زندگی خود را به ورطه نابودی کشانده و زمینه ارتکاب جرم توسط سایرین را نیز فراهم آورده‌اند، مانند جوانانی که اسیر گروه‌های توزیع مواد مخدر و فحشا شده و زمینه ارتکاب بزه توسط دیگر افراد را هم فراهم آورده‌اند.

لازم است با راه‌اندازی برنامه‌های تلویزیونی به طور مستمر جرایم واقع شده در سطح شهرها به صورت کلی به اطلاع همگان رسانده شده و با تجزیه و تحلیل آن آگاهی‌های مناسب و ضروری در اختیار مردم قرار گیرد. اخبار مربوط به آدم‌ربایی، تجاوز جنسی و امثال آن معمولاً وقتی اعلام می‌شود که یا مجرمین دستگیر شده باشند یا آن جنایت بارها تکرار شده باشد آن‌گاه مقامات مسؤل خبر را اعلام می‌کنند (میرخلیلی، ۱۳۸۳، ص ۳۷۳-۳۷۴). بنابراین با اطلاع‌رسانی به موقع و آموزش‌های لازم جهت گروه‌های خاص بزه‌دیده و آگاه نمودن این گروه‌ها از شیوه و روش‌های ارتکاب جرایم جنسی توسط بزه‌کاران می‌توان آمار این‌گونه جرایم را تا حد زیادی کاهش داد.

یافته‌های پژوهش

از میان روش‌های مختلف پیشگیری از جرایم جنسی، پیشگیری وضعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که در این نوع پیشگیری، محور بحث، اقدامات جامعه، دولت و بزه‌دیدگان احتمالی است. پیشگیری وضعی به افراد جامعه می‌آموزد که چگونه خود را از خطر بزه‌دیدگی حفظ نمایند. لذا این نوع از پیشگیری هزینه کمتری را به جامعه تحمیل می‌کند و عموم افراد جامعه را در امر پیشگیری از جرم دخیل می‌کند. مشارکت اجتماعی به معنای دخالت دادن و سهم کردن شهروندان و سازمان‌ها و گروه‌های غیردولتی در این امر نقش اساسی در پیشگیری وضعی از جرم برعهده دارد. این امر علاوه بر آن‌که هزینه‌های دولتی را پایین می‌آورد، به لحاظ مسؤولیتی که متوجه هر یک از افراد جامعه می‌شود یک بسیج همه‌جانبه برای پیشگیری و مبارزه با پدیده مجرمانه شکل می‌دهد.

حفاظت و مراقبت از افراد و گروه‌های در معرض خطر می‌تواند به کاهش آمار جرایم جنسی کمک شایانی نماید. محدودسازی دسترسی کاربران به محتوای اینترنت و فیلتر کردن سایت‌هایی که حاوی مطالب غیراخلاقی هستند گامی مؤثر در کاهش جرایم جنسی است. افزایش حضور فیزیکی پلیس در جامعه که سه پیامد مهم، یعنی شناسایی و دستگیری مجرمان، جلوگیری از بروز بزه و مراقبت از آماج‌های جرم در مقابل بزه‌کار را دارد، باعث افزایش هزینه‌های ارتکاب جرم نیز می‌شود.

رسانه‌ها می‌توانند با اطلاع‌رسانی در مورد وقوع جرایم و انحرافات اجتماعی، کیفیت وقوع، ابعاد و راه‌های لغزش افراد به سوی کج‌روی و هنجارشکنی و در بعد دیگر ایجاد نفرت از وقوع انحرافات و جرائم اجتماعی سبب آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی عمومی گردند. رسانه‌ها با نمایش کیفرهایی که برای مجرمان در برابر تخلف و تخطی از قانون در نظر گرفته شده است، از یک سو و اطلاع‌رسانی به موقع و آموزش‌های لازم جهت گروه‌های خاص بزه‌دیده و آگاه نمودن این گروه‌ها از شیوه و روش‌های ارتکاب جرایم جنسی توسط بزه‌کاران از سوی دیگر می‌توانند آمار این‌گونه جرایم را تا حد زیادی کاهش داد.

تحکیم بنیان خانواده، از طریق ارائه آموزش‌های همسرمداری اسلامی در قبل و حین ازدواج توسط خانواده‌ها، نهادهای دولتی مسؤول همانند بهزیستی، قوه قضائیه و رسانه‌های

جمعی، نظارت و مراقبت والدین بر معاشرت فرزندان و همچنین بر نحوه استفاده آنان از وسایل ارتباط جمعی، مراقبت بر حفظ حجاب و عفاف در خانواده و اطلاع‌رسانی و آموزش رسانه‌ها از جمله راهکارهایی هستند که در کاهش آمار جرایم جنسی تأثیر به‌سزایی دارند.

منابع و مأخذ

- ❖ آرام، احمد، *الحیاه*، جلد چهارم، قابل دسترسی در:
- ❖ اسدی، لیلا سادات (۱۳۸۹)، «*حمایت دادستان از کودک، موانع و چالش‌ها*»، دوفصلنامه فقه و حقوق خانواده، دوره ۱۵، شماره ۵۲، بهار و تابستان
- ❖ اشراقی، محمود و یزدانی، محمدحسین (۱۳۸۴)، «*پیشگیری از وقوع جرم*»، فصلنامه بصیرت، سال دوازدهم، شماره ۳۴
<http://www.askdin.com/thread22551.html> (تاریخ ۱۳۹۲/۰۵/۳۱)
- ❖ بیکر، گری، *نظریه‌پردازان اقتصاد/گری بکر*، سایت ناظر اقتصاد، قابل دسترسی در:
<http://www.monitoreconomy.com> (تاریخ ۱۳۹۲/۰۵/۳۱)
- ❖ پازند، افسانه و دیگران (۱۳۷۶)، *روانشناسی جنایی*، تهران، آوای نور
- ❖ پیکا، ژرژ (۱۳۷۶)، *پیشگیری از جرم‌های شهرنشینی*، ترجمه عزیز طوسی، ماهنامه دادرسی سازمان قضایی نیروهای مسلح، شماره ۲
- ❖ جعفریان، حسن و دیگران (۱۳۸۷)، *تبیین جایگاه پیشگیری وضعی در کاهش ارتکاب جرم*، مجله پلیس زن، سال ۲، شماره ۵
- ❖ «*جغرافیای محیط و اثر آن در وقوع جرم*»، ماوی، نشریه داخلی قوه قضاییه، کدخبر: ۶۳۲۴۲، قابل دسترسی در:
<http://www.maavanews.ir/Default.aspx?tabid=4355&articleType=ArticleView&articleId=63242> (تاریخ ۱۳۹۲/۰۵/۱۹)
- ❖ جوانمرد، بهروز (۱۳۹۰)، «*خشونت علیه زنان و انواع آن در پرتو گفتمان حقوق کیفری ایران در حمایت از زنان بزه‌دیده*»، مجله قضاوت، شماره ۶۹
- ❖ حبیب‌زاده، اصحاب و دیگران (۱۳۸۸)، «*بررسی نقش دوگانه رسانه‌های جمعی در پیشگیری و وقوع جرایم*»، فصلنامه علمی - پژوهشی انتظام اجتماعی، سال اول، شماره ۲

- ❖ حدادزاده نیری، محمدرضا (۱۳۸۸)، «پیشگیری وضعی از بزه دیدگی در جرایم جنسی به عنف»، مجله دادرسی، شماره ۷۵
- ❖ حسین‌نژاد، مهدی، بررسی جرم رابطه نامشروع در حقوق ایران، قابل دسترسی در: (تاریخ ۱۳۹۲/۰۴/۱۵) <http://moghset.blogfa.com/post/5>
- ❖ حکمت‌نیا، ناصر، کاظمینی، سیدمحمدحسین (۱۳۸۹)، «حمایت دادستان از کودک در خانواده، موانع و چالش‌ها، درآمدی بر مسأله‌شناسی حقوقی با تأکید بر نظام حقوقی زن و خانواده در اسلام»، دو فصلنامه فقه و حقوق خانواده، دوره ۱۵، شماره ۵۳
- ❖ دشتی، محمد (۱۳۸۶)، نهج البلاغه، قم، مباحله، چاپ اول
- ❖ دیانی، عبدالرسول (۱۳۸۷)، حقوق خانواده، تهران، نشر میزان، چاپ اول
- ❖ رضوی، محمد (۱۳۸۶)، «جرایم سایبری و نقش پلیس در پیشگیری از این جرایم و کشف آن‌ها»، فصلنامه دانش انتظامی، سال ۹، شماره ۳۲
- ❖ صفار دستگردی، مهدی (۱۳۸۲)، «بدحجابی در نگرش جامعه شناختی»، مجله مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)، سال ششم، شماره ۲۲
- ❖ صفاری، علی (۱۳۸۰)، «مبانی نظری پیشگیری از وقوع جرم»، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۳ و ۳۴
- ❖ ضمیری، محمدرضا (۱۳۸۱)، «رسانه و انحرافات اجتماعی»، مجله مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)، شماره ۱۸
- ❖ عبدی خوانساری، ملیحه (۱۳۹۰)، «خانواده، پیامدهای فناوری اطلاعات و ارتباطات (تعاملات مجازی)»، ماهنامه کتاب علوم اجتماعی، دوره جدید، شماره ۳۸
- ❖ فرهمند، مریم (۱۳۸۷)، «دختران و کاربرد اینترنت»، مجله مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)، سال یازدهم، شماره ۴۱
- ❖ لارن اونیل و جین ماری مک گلین (۱۳۸۷)، «ارزیابی تأثیر پیشگیری وضعی از جرم در مدارس»، ترجمه رسول عابد و سید محمد سالار عمارتی، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال سوم، شماره هشتم

- ❖ کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۳)، *الکافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه
- ❖ کی‌نیا، مهدی (۱۳۷۶)، *مبانی جرم‌شناسی*، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ پنجم
- ❖ لاریجانی، علی و ملکی تبار، مجید (۱۳۸۶)، «*بررسی راهبردی - امنیتی تأثیرات ماهواره بر باورهای جوانان*»، مجله مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۲۹
- ❖ مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳هـ)، *بحار الانوار*، بیروت، داراحیاء التراث العربی، چاپ سوم
- ❖ محبوبی منش، حسین (۱۳۸۶)، «*تحلیل اجتماعی مسأله حجاب*»، مجله مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)، سال ۱۰، شماره ۳۸
- ❖ محمدی جورکویه، علی (۱۳۹۰)، «*جزوه جرم‌شناسی اختصاصی (دوره کارشناسی ارشد)*»، دانشگاه علوم و تحقیقات ساوه
- ❖ مژگانی، سیدحسین، «*آسیب شناسی اجتماعی زنان، بررسی آثار پدیده طلاق بر خانواده و جامعه*»، مرکز تحقیقات زن و خانواده، منتشر شده در پایگاه نشر مقالات حقوقی، حق‌گستر، قابل دسترسی در:
<http://www.wrc.ir/?action=Scholar2.View&Group=1&ID=13867>
 (تاریخ ۱۳۹۲/۰۵/۳۰)
- ❖ مدبر، لیلا، چوپانی، محسن (۱۳۸۹)، «*پیشگیری اجتماعی از جرایم زنان و دختران (با تأکید بر نقش تعاملی پلیس زن در آن)*»، سال ۴، شماره ۱۳، پاییز و زمستان
- ❖ میرخلیلی، سید محمود (۱۳۸۸)، *پیشگیری وضعی از بزه‌کاری با نگاهی به سیاست جنایی اسلام*، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول
- ❖ ——— (۱۳۸۳)، «*پیشگیری وضعی از نگاه آموزه‌های اسلام*»، فصلنامه فقه و حقوق، سال ۱، شماره ۱، تابستان

- ❖ نظری، ایراندخت (۱۳۸۸)، «مسئولیت مدنی والدین در قبال اعمال زیانبار فرزند»، فصلنامه ندای صادق، شماره ۵
- ❖ نیکوروش، هادی، اسلامی مقدم، طاهره (۱۳۸۹)، «رویکرد بزه دیده محور در پیشگیری از جرم (قسمت پایانی)»، مجله اصلاح و تربیت، شماره ۹۶، اردیبهشت
- ❖ همشهری آنلاین، آشنایی با فیلترینگ و نظارت بر اینترنت در کشورهای جهان، کدمطلب: ۲۰۱۴۰۹، قابل دسترسی در:
<http://hamshahrionline.ir/details/201409> (تاریخ ۱۳۹۲/۰۴/۲۷)

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.